

OSLO 05.12.2018

NORGES VASSDRAGS- OG ENERGIDIREKTORAT, nve@nve.no
ØKOKRIM, post.okokrim@politiet.no

VARSLING

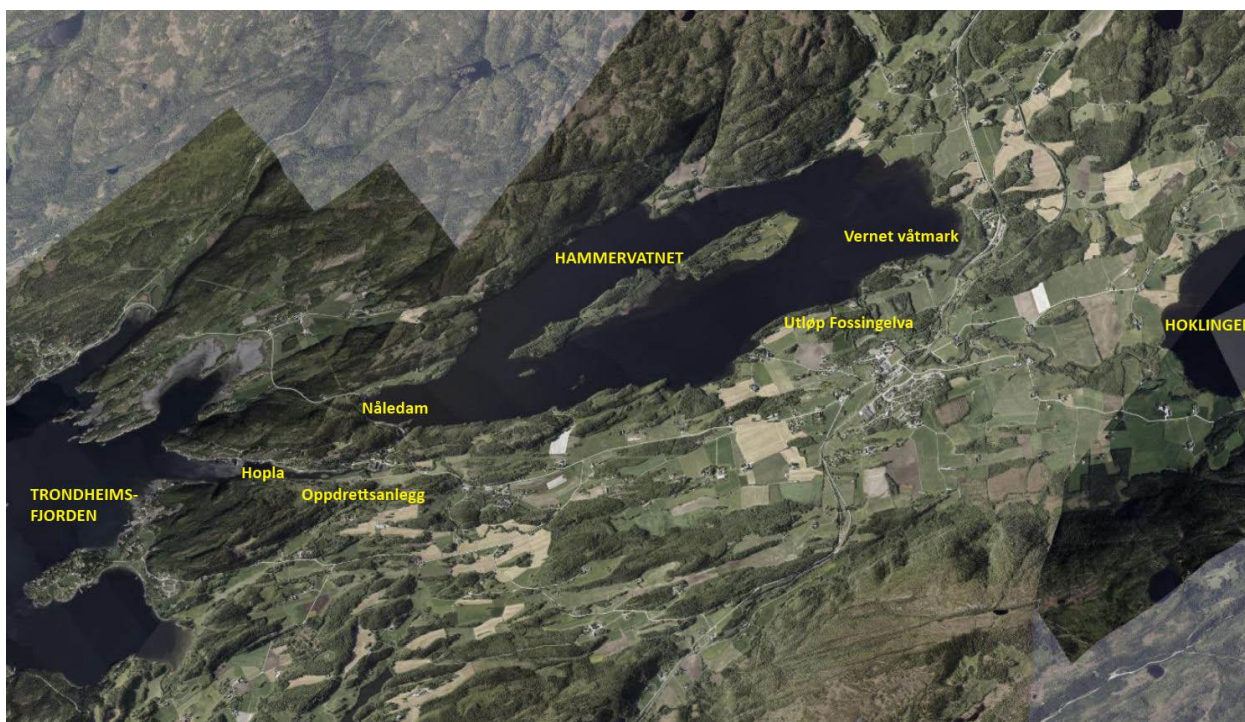
Ulovlige nedtappinger av Hammervatnet gir alvorlige miljøkonsekvenser.

Åsen Settefisk har siden 1986 drevet produksjon av settefisk ved Hammervatnets utløp (Hopla), og har tillatelse til å ta ut vann fra Hammervatnet til anlegget. Til dels store variasjoner i vannstanden i Hammervatnet har vært sammenfallende med Åsen Settefisks overtagelse og senere utvidelser av settefiskanlegget. Disse svingningene gir grunn til alvorlig bekymring knyttet til vatnets biomangfold, og det er liten tvil om at dette medfører alvorlige miljømessige konsekvenser for livet i vatnet.

Våtmarksområdet, Hammervatnet naturreservat, ble fredet ved kgl.res. av 14. desember 1984. Vatnet er også et Ramsar-område (*Konvensjonen om våtmarker av internasjonal betydning, særlig som fuglehabitat*). Ramsar-områdene er viktige i internasjonal sammenheng og skal gis et særskilt vern.

Vi mener å kunne dokumentere at problemene med vannstandsvariasjoner og ekstremt lav vannstand ikke skyldes naturlige svingninger, men forårsakes av stort vannuttak til smoltproduksjon ved Åsen Settefisk AS siden 1986. Vi kan dokumentere klare og alvorlige negative følger for miljøet i Hammervatnet.

Hammervatnet

Utvikling i vatnet sommeren 2018

Bakgrunn

Vi har en hytte beliggende ved Hammervatnet i Åsen, Levanger kommune. Hytta ble bygget i 1965 og ligger i bukta ved utløpet av Fossingelva. Dette er et familiested, og tomte er skilt ut fra Vatn gård som har vært drevet av vår slekt i flere generasjoner. Forholdene rundt vatnet og dets historie er derfor godt kjent for oss.

Tidligere forekom ikke store vannstandsvariasjoner og ekstremt lav vannstand som vi ser nå. De siste 20 - 25 årene har det vært mange perioder med unormalt lav vannstand, og dette forekommer nå med stadig hyppigere frekvens. Vi kontaktet overingeniør Dag-Inge Øien ved seksjon for naturhistorie, NTNU i 2016, og sendte han vedlagte brev (vedlegg 1). Han oversendte brevet til Fylkesmannen i Nord-Trøndelag.

Utvikling og forverring.

Åsen Settefisk overtok og utvidet anlegget i 1986, og har senere foretatt ytterligere utvidelser. Problemene med unormalt lave vannivåer begynte på 1990-tallet, og har i årene etter vært økende. I 2002 klaget en grunneier over meget lav vannstand i vatnet. Av svaret fra NVE til Levanger kommune, datert 1.9.2002 (vedlegg 2), fremgår det at minstevassføring fra Hoklingen skal være 0,5 m³/s, mens Åsen Settefisk AS sitt vannuttak kan være maksimalt 0,73 m³/s. Hammervatnet har ikke andre tilsig av betydning. Her har det altså vært et misforhold siden før 2002.

I dette brevets punkt 3 opplyses det at Åsen Settefisks vannuttak på 0,73 m³/s til produksjon av 2,5 mill smolt ble vurdert av NVE som konsesjonsfritt i hht vassdragsloven (brev datert 12.09.2000). Det står videre: «En av forutsetningene for dette var at uttaket ikke skulle tørlegge elva nedenfor Hammervatnet, og at Hammervatnet skulle ha bortimot stabil vannstand. Det ble ikke beregnet at dammen skulle ha lekkasjer.»

Vannstandsvariasjonene i vatnet bekreftes også i brev fra NVE til Åsen Settefisk, datert 21.05.2010 (vedlegg 3). Under «Vurdering» i NVEs brev fremkommer det at daglige registreringer, foretatt av Åsen Settefisk, viste en variasjon i vannstanden på mellom -104 cm og +128 cm i forhold til det etablerte vannstandsmerket i årene 2002-2010. Disse registreringene viste altså at vannivået varierte med over 230 cm! Det er betydelig, og langt ifra en «bortimot stabil vannstand» i Hammervatnet, som er ett av kravene for den vannmengden Åsen Settefisk har fått tillatelse til å ta ut. Det er vanskelig å skjønne hvorfor NVE ikke tok stilling til dette overfor Åsen Settefisk allerede i 2010, da disse opplysningene forelå.

I 2018 har forholdene vært enda verre enn tidligere. Noe kunne kanskje delvis vært tilskrevet lite nedbør tidligere i sommer, men vatnet var pr 23.8.18 godt under 1 meter lavere enn normalt. Regnværet i ukene før bidro ikke til å bedre situasjonen. Tvert imot, vannivået hadde sunket ytterligere i august 2018, noe markører satt opp av oss den 29.7.18 bekrefter. Vi observerte den 21.8.18 at det i Hoklingen var tilnærmet normal vannstand. I juli i år var heller ikke vannstanden der vesentlig lavere enn normalt, noe som skulle tilsa at situasjonen burde ha vært omtrent tilsvarende i Hammervatnet.

Det bør etterspørres vannstandsmålinger for denne perioden utført av Åsen Settefisk AS som har ansvaret for daglig registrering. Ved kontakt ble det opplyst at vannivået var lavere enn deres vannstandsmerke kunne registrere, slik at de ikke kunne utføre målinger av vannstanden (muntlig beskjed over telefon i juli 2018).

Tørrlagging i strandsonen dreper alt liv i ferskvanns mest produktive del.

Det er ikke mer enn to år siden forrige kraftige nedtapping av vatnet, og den vedvarte hele sommeren 2016, jmf. brev 25.9 2016, (vedlegg 1). Årets nedtapping er mer omfattende enn den var i 2016. Hyppige perioder med svært lavt vannivå i Hammervatnet påvirker selvfølgelig vatnets totale økologi, og har åpenbart negativ innvirkning på det biologiske mangfoldet i vatnet - dette har bred støtte i relevante fagmiljøer.

Det vises til en sak mot Lødingen Fisk som har relevans i denne forbindelse. I 2014 ble det tappet ut for mye vann fra Bresjavatn i Lødingen kommune av Lødingen Fisk. Lødingen Fisk hadde tillatelse til å tappe ned vatnet 30 cm, men tappet det ytterligere 42 cm ned - altså totalt 72 cm (vedlegg 5) - i forbindelse med vaksinerings av smolt. I saksdokumentene sies det blant annet: «Det er den øvre delen av strandsonen som er mest produktiv i ferskvann, og det var denne som ble tørrlagt i januar/februar 2014. Bunndyr med liten bevegelse og akvatisk vegetasjon ble tørrlagt og døde som konsekvens av nedtappingen», (Leirset, NVE).

Lødingen Fisk ble ilagt et overtredelsesgebyr for dette (vedlegg 5). Sett i forhold til de mange nedtappingene av Hammervatnet, som gjentatte ganger har vært på mer enn 1 meter under normal vannstand de siste årene, var nedtappingen av Bresjavatn beskjedent.

En annen sak belyser også alvorlighetsgraden i nedtapping av ferskvann. Barlindbotten Settefisk ble ilagt ei bot på 200 000 kr og inndragning av 1,8 millioner kr. for ulovlig nedtapping av Jøgedalsvatnet i Sandvikbotn naturreservat, Flora, sommeren 2014.

(https://www.nrk.no/sognogfjordane/braut-lova-for-a-berge-1_6-millionar-smolt-1.14181736)

Bukken passer havresekken

Det er bemerkelsesverdig at Åsen Settefisk både har fallrettigheter i elva Hopla (utløpet av Hammervatnet), ansvar for nåledemningen (som for øvrig er i svært dårlig forfatning og absolutt bør utbedres, se vedlagte foto) og foretar de daglige vannstandsregistreringene, samtidig som de har kommersielle interesser i Hammervatnet.

I 2009 igangsatte Åsen Settefisk legging av nye rør for økt vannuttak fra Hammervatnet uten å søke om tillatelse på forhånd. Arbeidet ble midlertidig stanset etter at NVE var på befaring 22.04.2010 (jf vedlegg 4, side 2). Dette fikk ingen konsekvenser for Åsen settefisk. Tillatelse til å fortsette med rørleggingen ble gitt til tross for ulovlig igangsetting av arbeidet. Dette er ganske oppsiktsvekkende, da det på det tidspunktet var godt dokumentert at vannstanden i Hammervatnet på ingen måte kunne beskrives som «bortimot stabil».

Vi er kjent med at Åsen Settefisk planla å søke om utvidelse av smoltproduksjon fra 2,5 mill. smolt til 5 mill. smolt, men vi er ikke kjent med utfallet av en eventuell søknad (ref. sak 84/09 - 1719/227/1, Levanger kommune, Plan og utviklingskomiteen, 21.10 2009, vedlegg 6).

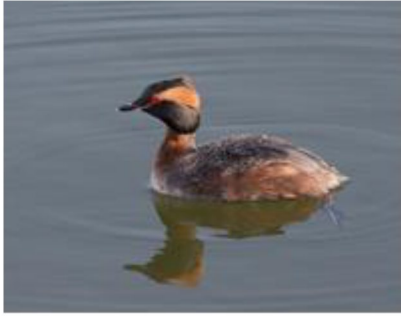
Den utette nåledammen ved utløpet slipper gjennom mye vann

Rør fra Hammervatnet til settefiskanlegget i Hopla, juli 2018

Sårbare og vernede områder, fredede arter og biomangfold.

Horndykker

Sothøne

Elvemusling, fredet og rødlistet.

Den kanskje mest iøyenfallende endringen til nå er at det store feltet med hvite nøkkroser, utenfor det vernede våtmarksområdet (Hammervatnet naturreservat), er praktisk talt borte. Vi sitter på bildedokumentasjon fra 1930-tallet (vedlegg 7) som viser dette store feltet, og vet fra slektningers beskrivelser at nøkkrosebeltet har vært der langt tilbake i tid. De hvite nøkkrosene forsvant rundt årtusenskiftet, da det var flere år med kraftige nedtappinger av vatnet. Det ses nå noen gule nøkkroser - de så man ikke i dette området tidligere. Vår bekymring er grundig beskrevet i vårt brev fra 2016 til Dag Inge Øien, NTNU (vedlegg 1), men for ordens skyld gjengis noen hovedmomenter punktvis:

1. Hammervatnet naturreservat ble opprettet 1984, og fikk status som Ramsar-område i 2014 - det er den høyeste status et våtmarksområde kan få internasjonalt. Det er rikt fugleliv i våtmarka, men arter som bygger flytereir (horndykker, sothøne) later til å være i tilbakegang.
2. Fiskebestanden i vatnet. Tørrlegging av gyteområder, blant annet bukta i oset ved Fossingelvas utløp. Hele bukta med gytegroper blir tørrlagt ved nedtapping av vatnet. Det har praktisk talt ikke vært yngel å se her de siste årene, i motsetning til tidligere, da det alltid var rikelig med yngel i det grunne vannet. Det later til å være liten eller ingen tilvekst av ørret. Ål er en rødlistet og totalfredet ses ikke lenger. Den var svært vanlig tidligere.
3. Elvemusling. Norge har i dag mer enn halvparten av den europeiske bestanden, og i følge NINA gjør dette den til en ansvarsart for Norge. Den har status som sårbar på Norsk rødliste for arter, og er fredet. I Naturmangfoldloven betegnes den som prioritert art. Larvene er avhengig av ørret for å utvikles. Tidligere var det en betydelig forekomst i Fossingelva og bukta der elva renner ut i vatnet. Nå finnes ikke levende muslinger i bukta, og antallet i elva synker.
4. Vegetasjon og bunndyr m.m. i vatnet (ref. sak fra Lødingen).
5. Rekreasjon, allmenhetens interesser.

Deler av det RAMSAR-vernede våtmarksområdet i østre ende av vatnet var nesten tørrlagt i sommer.

Konklusjon

Smoltproduksjon krever store vannressurser, og det er ingen tvil om at dette er årsaken til de store og økende nedtappingene av vatnet. Vatnet er fredet gjennom «Forskrift om fredning for Hammervatnet naturreservat, Levanger kommune, Nord-Trøndelag» (kgl.res. av 14. desember 1984, endret 3. juli 1989 nr. 608, vedlegg 8).

Relevante sitater fra forskriften:

Pkt.III:

Formålet med fredningen er å bevare et viktig våtmarksområde med vegetasjon, fugleliv og annet dyreliv som naturlig er knyttet til området.

Pkt. IV-1:

All vegetasjon i vann og på land er fredet mot enhver form for skade og ødeleggelse.

Pkt. IV-3:

Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre de naturgitte forhold, som f.eks. oppføring av bygninger, anlegg og faste innretninger, opplag av båter, campingvogner o.l., framføring av nye luftledninger, jordkabler og kloakkledninger, bygging av veier, drenering og annen form for tørlegging, uttak, oppfylling, planering og lagring av masse, ny utføring av kloakk eller andre konsentrerte forurensningstilførsler, henleggelse av avfall, gjødsling og bruk av kjemiske bekjempingsmidler.

Opplistingen er ikke uttømmende. Understrekinger er våre.

For øvrig vises det til brev fra NVE, datert 16.12.2008 til alle settefiskanlegg i Norge, der det påpekes økning i vannuttak som ikke er konsesjonsbehandlet (vedlegg 9).

Det har i mange år vært klare brudd på disse punktene. Det er en tragisk komikk i opplysningen når Åsen Settefisk melder at vannstanden var så lav at de ikke fikk utført målinger sist sommer. Det er åpenbart at Åsen Settefisk har handlet i strid med forskriften og at ansvarlig myndighet har sviktet, først ved å godta større vannuttak enn tilsiget fra Hoklingen, så ved å overlate tilsynet med vannivået til Åsen Settefisk og til slutt ved ikke å gripe inn ved åpenbare brudd på fredningsforskriften.

Det virker innlysende at ansvarlige myndigheter nå bør vurdere politianmeldelse av forholdene. Åsen Settefisk må gis pålegg om å iverksette tiltak snarest for å forebygge flere nedtappinger av vatnet. Resirkulering av vann, for å unngå ytterligere ødeleggelse av de naturgitte forholdene i Hammervatnet må være et minstekrav for fortsatt smoltproduksjon ved anlegget. Settefiskanleggets daglige leder konkluderte selv med dette allerede i 2006 (vedlegg 7).

Med hilsen

Bjørn Forbord

Torunn Forbord

Marit Forbord

Likelydende brev med vedlegg er sendt:

NORGES VASSDRAGS- OG ENERGIDIREKTORAT
nve@nve.no / PB .5091 MAJORSTUA, 0301 OSLO

ØKOKRIM
post.okokrim@politiet.no / ØKOKRIM, PB. 2096 VIKÅ, 0125 OSLO

MILJØDIREKTORATET
post@miljodir.no / MILJØDIREKTORATET, PB. 5672 TORGARDEN, 7485 TRONDHEIM

FYLKESMANNEN I TRØNDELAG
fmlpost@fylkesmannen.no / FYLKESMANNEN I TRØNDELAG, PB. 2600, 7734 STEINKJER

LEVANGER KOMMUNE
postmottak@levanger.kommune.no / LEVANGER KOMMUNE, PB. 130, 7601 LEVANGER

Likelydende brev uten vedlegg er sendt:
(Ved behov ettersender vi gjerne vedlegg)

HOPLAVASSDRAGET GRUNNEIERLAG
leder@hoplavassdraget.com / LEDER JON EGIL HAMMEREN, HÅMMÅRSVEGEN 57, 7630 ÅSEN

NIVA
post@niva.no / NORSK INSTITUTT FOR VANNFORSKNING, GAUSTADALLEEN 21, 0349 OSLO

NINA
firmapost@nina.no / NORSK INSTITUTT FOR NATURFORSKNING, PB. 5685 TORGARDEN, 7485 TRONDHEIM

Vedlegg:

1. Brev «Lav vannstand i Hammervatnet» til o. ing. D-I. Øien, NTNU, 25.9.2016 fra B., T. og M. Forbord
2. NVE 199904072-8 «Åsen Settefisk AS- Vannuttak fra Hammervatnet til produksjon av...»
3. NVE 01.09.2002, «Uttak av vann fra Hammervatnet i Levanger kommune..»
4. NVE 21.05.2010, «Åsen Settefisk AS- legging av rør fra settefiskanlegget»
5. Nytt fra NVE dato? «Overtredelsesgebyr til Lødingen Fisk AS»
6. Ref. sak 84/09, Plan- og utviklingskomiteen, Levanger kommune «Tilleggsareal til Åsen Settefisk...»
7. Foto fra Hammervatnet. Bilde 1: Nøkkrosebelte ca. 1930, bilde 2: hvite/røde nøkkroser 1989
8. Lovdata 14.12.1984 «Forskrift om fredning av Hammervatnet naturreservat....»
9. NVE 16.12.2008 «Endring av forvaltningspraksis av settefiskanlegg»
10. Slides fra foredrag holdt av M. Lund (Adm. dir. Åsen Settefisk AS) ved TEKMAR 2006.

Fotodokumentasjon:

Vi har forøvrig omfattende fotodokumentasjon av varierende vannstand gjennom de siste tjue årene